

Статті

Марія КОСТІВ

ПЛАСТОВІ ПЕРЕСПІВИ

Maria KOSTIV. On Plast Scouting Songs Rearrangement.

У статті розглянуто пластові переспіви – переробки відомих поетичних творів на пластовий лад, а також тексти з пластовою тематикою, що спеціально створені на відомі мелодії. З'ясовано специфіку виникнення та побутування пластових переспівів.

Фольклор і література перебувають у постійному тісному взаємозв'язку. Чимало вчених у своїх розвідках розглядали питання взаємовпливів індивідуальної і колективної, усної і писемної, фольклорної і літературної творчості (М.Грушевський, Ф.Колесса, М.Возняк, І.Франко, В.Гнатюк, В.Перетц та інші). Однак і досі залишається чимало “темних плям”, пов'язаних із вивченням взаємин літературної і фольклорної поезії, а також природи пісень літературного походження – творів поетів, які полюбив народ, сприйнявши їх за свої. Це не означає того, що народ не втручається до змісту чи ритміки таких творів, а тому часто переробляє їх.

На думку Г.Нудьги, “масова переробка старих пісень була характерним явищем в українській літературі двадцятих років” XIX ст. Переробки створювалися двома шляхами: перший – “нове вино наливали у старі міхи”, змінювали старі пісні за принципом заміни місця і часу дії та окремих образів, а інший полягав у написанні нових текстів до старої популярної мелодії¹.

Упорядники антології “Пісні літературного походження” (1978) В.Бойко та А.Омельченко у

вступній статті також вказали на широку популярність наприкінці XIX – на поч. XX ст. “старих пісень на новий лад”, коли “досить вдало в старій пісні замінювалися окремі вислови чи підбиралися до традиційної мелодії зовсім нові слова”². Такі новотвори дослідники називають переробками чи “обробками”.

Відомий український музикознавець і фольклорист А.Іваницький серед найкоротших способів творення сучасного репертуару назвав два типи переробок пісень – “актуалізацію текстів” та перетекстівку. Перший тип полягає у наданні творів ознак епохи шляхом заміни окремих слів, рядків, строф, щоб зміст виявився співзвучним сучасності. “Грапляється, досить у старій пісні замінити один-два слова, як вона набуває сучасного звучання (або осучасненого)”³. Другий тип – перетекстівка – це зміна значної частини тексту або ж коли загальновідому мелодію співають зі зовсім іншими словами.

Зацікавлення явищем переробок старих пісень зустрічаємо у дослідженнях сучасної фольклорної традиції, зокрема у працях про повстанський фольклор. Так, Г.Дем'ян такі твори вважає надзвичайно цікавим явищем в українській фольклористиці. Поряд зі словом “переробка” при означенні обробок відомих творів у повстанському репертуарі дослідник вживає термін “переспів”⁴. Чимало текстів до-повстанських і повстанських переспівів вміщено у 25 томі “Літопису УПА”⁵.

У літературознавстві під “переспівом” розуміють “вірш, написаний за мотивами поетичного твору іншого автора, з елементами наслідування версифікаційних елементів, наближений до перекладу, але відмінний від нього за відсутністю еквіритмічності”⁶. У сучасній фольклористиці цей

²Пісні літературного походження / Упоряд., вступ. ст. і примітки В.Бойко, А.Омельченко.– К., 1978.– С. 33.

³Іваницький А. Український музичний фольклор.– Вінниця, 2004.– С. 257.

⁴Дем'ян Г. Українські повстанські пісні 1940-2000 років.– Львів, 2003.– С. 176.

⁵Пісні УПА / Зібрав і зредагував Зеновій Лавришин // Літопис Української Повстанської Армії.– Т. 25.– Торонто; Львів, 1996-1997.– 556 с.

⁶Літературознавчий словник-довідник.– К., 1997.–

¹Пісні та романси українських радянських поетів 1917-1957 / Упоряд., вступ. ст. і примітки Г.Нудьги.– К., 1960.– С. 10.

термін ототожнюють з поняттям переробки чи обробки народного чи авторського поетичного або ж музичного твору.

Традицію створення та побутування переспівів народних і авторських пісень простежуємо в історії становлення пісенного репертуару пластунів.

Зразки пластових переспівів знаходимо уже в першому пластовому співанику, призначеному для шкільної молоді Закарпаття, який у 1928 р., як один з найважливіших підручників шкільного виховання, за редакцією Леоніда Бачинського видало Ужгородське пластова видавництво "Ватра"⁷. У співаник увійшло 58 пісень з нотами, які зібрав Б.Дуб і переглянув М.Кобза. Усі твори можемо поділити на дві групи: пісні на слова й музику відомих на той час поетів і композиторів – прихильників Пласту (Спиридона Черкасенка, Марійки Підгірянки, Миколи Устияновича, Романа Купчинського, Левка Лепкого), а також пластові переспіви народних й авторських пісень, походження яких невідоме. Тексти пісень було пристосовано для народних і середніх шкіл та "взірцевої для всякої школи організації, що зветься – пласт (скавтинг)"⁸.

Серед авторських пісень у співанику є, здебільшого, твори, що їх поети написали спеціально для пластунів – "Гімн пластунів" (сл. С.Черкасенка, муз. Я.Ярославенка), "Похід пластунів" (сл. М.Устияновича), "Присяга" (сл. Марійки Підгірянки, муз. Я.Ярославенка), "Зашуміть" (сл. Марійки Підгірянки, муз. М.Рощаховського) та інші. Співаник містить також кілька авторських творів, здебільшого на патріотичну чи ліричну тематику, бо відповідали настроям шкільної молоді того часу – "Журавлі" (сл. і муз. Левка Лепкого), "Наш рідний край" (сл. Гаха, муз. В.Чабанюка), "Спочинь" (сл. С.Черкасенка, муз. Я.Ярославенка), "Над все кохай свій рідний край" (сл. С.Черкасенка, муз. Я.Ярославенка) та інші.

С. 546.

⁷Пластовий співаник: 58 пісень з нотами, пристосовані для пластових куренів народних і середніх шкіл / Зібрав В.Дуб, переглянув М.Кобза.– Ужгород, 1928.– 72 с.

⁸Там само.– С. 3.

Пластові переспіви створені за доволі простою схемою: зміст відомих народних пісень пристосований до ідей пластової організації шляхом заміни окремих образів та слів на "пластун", "Пласт" тощо. Про це свідчить хоча б такий приклад:

*Гей, Пласт іде,
Як той мак цвіте,
Кому прикре наше діло,
Нам воно святе.
Гей, Пласт іде,
Топірями брень,
Кому люба чорна пітьма,
А нам ясний день.
Гей, Пласт іде,
Чобітками гол,
А ми наших пластунів
Привітаймо "СКОБ"⁹.*

Перші переспіви народних пісень пластовими можна вважати лише умовно, оскільки їх створили поети-прихильники пластової ідеї. Усі переспіви у співанику подано без зазначення імен творців слів і музики. Певна інформація про їх авторство міститься у сучасному співанику "Гей, мандрують пластуни"¹⁰ (1992), упорядником якого був дослідник патріотичної пісні В.Подуфалій. Цей співаник містить чимало творів з першого пластового співаника 1928 р., а також переспіви, які зробила Марійка Підгірянка.

Цікавим є пластовий переспів стрілецької пісні "Ми йдемо вперед" (сл. і муз. Левка Лепкого). Перші рядки пісні Марійка Підгірянка запозичила для переспіву без змін, адже вони відповідали способу життя як січових стрільців, так і пластунів, яких єднало прагнення завжди "іти вперед", "над ними вітер віяв, і рідні їм вклонялися жита", а "від радості аж серце мліло". Проте, очевидно, що авторка творила цей переспів в інших історичних умовах, коли питання війни не було таким актуальним, тому останній рядок першої строфи пісні, що відображав воєнну тематику "за волю смерть нам на страшна" було замінено у переспіві

⁹Там само.– С. 32.

¹⁰Гей, мандрують пластуни: Пісенник / Упоряд. В.Подуфалого.– Тернопіль, 1992.– 62 с.

на висвітлення пластової мети – “здоровий дух і голова”. Друга строфа стрілецької пісні при переспіві також опущена, зважаючи на те, що її зміст не був актуальним для пластунів, адже зображував події військових “гарматних боїв”, “терпіння та муки” за “волю або смерть”. При переспіві останньої пісенної строфи образ січових “дзвінких шабел” було замінено на рідний пластовий ідеї “шум лісу”.

Пластовий переспів:

*Ми йдем вперед, над нами вітер віє,
І рідні нам вклоняються жита,
Од радості аж серце мліє,
Здоровий дух і голова.
І ліс шумить, і ясне сонце сяє,
Гремлять пісні, аж землянка свята
Дрожить під нами, дорога,
Веселий дух і голова¹¹.*

Авторський текст:

*Ми йдем вперед, над нами вітер віє,
І рідні нам вклоняються збіжжа,
Од радості аж серце мліє,
За волю смерть нам не страшна.
Ми йдем вперед, здалека чути гуки,
Гармати б'ють, там воля або смерть,
Не буде більш терпінь, ні муки,
Вперед! Там воля або смерть.
Дзвенять шаблі, як ясне сонце сяють,
Гримлять пісні, аж землянка свята
Дрижить під нами, дорога,
За волю смерть нам не страшна¹².*

При переспівуванні народних пісень часто запозичувалися лише окремі рядки та мелодія. Відтак переспіви виступали як цілком самостійні оригінальні твори, а зв'язок з відомою музикою сприяв їхньому поширенню та часто покривав недоліки тексту. Так, у пластовому переспіві “Зібралися пластуни”, створеному на мелодію народної кріпацької пісні “Зібралися бурлаки”, запозичено і змінено першу строфу. Оптимістичний ха-

рактер пластового переспіву цілком відрізняється від журливого настрою кріпацької пісні.

Пластовий переспів:

*Зібралися пластуни всі
До одної хати,
Тут нам мило, тут нам любо
Разом пробувати...¹³.*

Народна пісня:

*Зібралися всі бурлаки
До рідної хати,
Тут нам мило, тут нам любо
З журби заспівати!..*

Такий тип переробки, коли настрої новотвору різко відрізняється від першоджерела, А.Іваницький називає контрастно-образною перетекстівкою¹⁴.

У багатьох пластових переспівах збережено мотиви пісень-першоджерел, хоча вони зазвичай пристосовані до нового сюжету, пластової ідеї та образів. Так, у пластовому переспіві “Тече річка невеличка” мотив розмови козака із дівчиною та прохання у неї поради при виборі власної долі оброблено відповідно до пластових ідей. Образ козака замінено на образ пластуна, який для пластової наради скликає усіх школярів:

У пластовому переспіві:

*Тече річка невеличка
З вишневого саду
Пластун кличе школярів всіх
На пластову раду...*

У народному варіанті:

*Тече річка невеличка
З вишневого саду
Кличе козак дівчиноньку
Собі на раду...*

Змінено також приспів народної пісні: замість розспіву “Гей-гей, гей-гей...” маємо відбиток пластового впоряду “Раз, два, раз, два, позір, у ряд!..”, що може свідчити про те, що цей

¹¹Пластовий співаник...– С. 43.

¹²Чуеш, брате мій. Стрілецькі пісні Левка Лепкого.– Тернопіль, 1990.– С. 39.

¹³Пластовий співаник...– С. 13.

¹⁴Іваницький А. Український музичний фольклор...– С. 259.

переспів створювався як маршова пісня. У другій строфі переспіву є заклик до усього юнацтва вступати у пластову спільноту, де кожен може знайти ціль та красу життя:

*...У безділлі, у зневірі
Доки вам ходити?
Запишімося всі до пласту,
Щоби красно жити!*¹⁵.

Поети – симпатички Пласту – переспівували народні пісні на пластовий лад як для створення власного пісенного репертуару пластунів, так і для того, щоб популяризувати пластову ідею. Закономірно, що мотиви-заклики вступати до пластового гурту ключові у багатьох переспівах. Ось один з прикладів:

*Час у похід, час,
Весна кличе нас!
Зеленіють вже Карпати –
Час у похід, час.
Повставаймо в ряд!
На пластовий лад.
В ліси буйні, в сині гори
Несем пісні і прапори
На пластовий лад!*¹⁶.

У переспіві “Віє вітер, віє буйний” заклик до Пласту виражено через розвиток народного мотиву розмови парубка з вітром про те, “де знайти славу, надію і волю” народу та власну долю. Вітер переконує юнака, що його доля у рідному краї, а добро народу у пластовій спільноті:

*...У пластовім товаристві
Добро знайдеш, брате,
З ним ти можеш красно жити,
З ним і працювати!*¹⁷.

Батьки не завжди дозволяли своїм дітям товаришувати з пластунами чи вступати до їх гурту. Мотиви такої заборони та прохання батьків змінити своє рішення зустрічаємо у пластових переспівах пісень “Чи я в батька не дитина”¹⁸ та

“На улиці скрипка грає”¹⁹. У цих піснях розпач дівчини, яку батьки не хочуть відпустити погуляти на вулицю, дуже добре відповідає тому стану душі дитини, якій “завдавали жалю”, не дозволяючи “з Пластом в гори погуляти”. Мотив туги за пластуванням використала Марійка Підгірян-ка у своєму поетичному творі “Бажання”, присвяченому дочці Одарці. У першому пластовому співанику цей вірш поетеси покладено на музику Л.Сича, а у пісеннику В.Подуфалого зустрічаємо варіант цього твору, покладеного уже на музику Р.Купчинського. У пісні поетично відображено ідею пластового таборового виховання – мандрівки, “молодечі розмови при ватрах”, “виконання наказів”, “гартування сили тіла і духу”. Як зазначає пластунка сенійорка Богуслава Гринів (1924 р. н.), ця пісня була популярна ще у 1920-30 рр. на перших пластових таборах:

*Пусти ж мене, мати, до табору,
До сонця, до волі, до простору,
Пусти мене, мати, з Пластом вандрувати,
З Пластом вандрувати до табору.
Вставала б я, мамо, врано-вранці,
Бігла б я росою по полянці,
Бігла б я росою до чистого броду,
До річки, до броду по полянці.
Стояла б на стійці по наказу,
Не зійшла б зі стійки ані разу,
Сиділа б при ватрі кожний вечір
При палкій розмові молодечій.
Вернулася б я, мати, із табору,
Привезла б я силу із собою.
Привезла б я силу до нового чину,
До нового чину із собою!*²⁰.

Вступ у Пласт для юнацтва знаменував початок постійних мандрів. Мотиви-описи пластових мандрівок та ватр зустрічаємо у пластових переспівах “Сонце низенько”, “Під лісом долина” (пісня ясінських пластунів, слова Марійки Підгірянки, муз. народна), “Гей, ходили пластуни”, а також в авторських пластових піснях

¹⁵Пластовий співаник...– С. 19.

¹⁶Там само.– С. 22.

¹⁷Там само.– С. 44.

¹⁸Там само.– С. 48.

¹⁹Там само.– С. 45.

²⁰Записала М.Костів від Богуслави Гринів (1924 р. н.) 05.10.2007.

“Місячна ніч в таборі” (сл. Марійки Підгірянки, муз. Р.Купчинського), “Табір в Кобилицькій поляні” (сл. Марійки Підгірянки, муз. Л.Сича) і “Похід пластунів” (сл. Миколи Устияновича).

Як зазначав Г.Нудьга, велике значення для популярності пісні має вдалий початок, що частіше виявляється у формі чи паралелізму, чи влучного виразу, “свіжого, простого, але глибокого”²¹. Принцип паралелізму використано в пластових переспівах “Гей, ти, ясний місяченьку”²² та “Розвивайся дубе”²³, в яких є такі зіставлення: “ясний місяченько” – “хлопець-юначенько”, “високий дуб” – “молодий пластун”, “струнка берізка” – “молода пластунка”, “трави шовкові” – “відділи пластові”.

У переспіві “І шумить, і гуде” два перші рядки народної пісні запозичено, мабуть, для створення загального веселого характеру твору:

*І шумить, і гуде,
Густий дощик паде,
Пластун дощу не боїться,
Тай на прогульку іде.
Чи гримить там, чи ні,
Ідуть чети стройні,
Пластунові молодому
Буря й грім не страшні.
Як іти, то іти,
Не звертати з путі,
У мрак моря, ясну зорю,
Шлях до сонця найти²⁴.*

Пластові переспіви, поміщені в пластовому співанику 1928 р., майже не збереглися в сучасному репертуарі пластунів, незважаючи на майстерне виконання, пристосування до відомої музики та насичення яскравими патріотичними ідеями та образами. Водночас лише окремі з цих пісень передруковувалися в пластових співаниках, а тільки деякі побутують сьогодні. Ймовірно, що ці твори не знайшли масового поширення через те,

що не мали сприятливих умов функціонування, адже наприкінці 1920 – на поч. 1930-их рр., коли тільки починав формуватися пісенний репертуар пластунів, розвиток пластової організації було заборонено. Від 1930 р. Пласт розвивався у підпіллі, а з 1950 до кін. 80-их рр. – на еміграції.

Пісенні традиції пластунів довгий час зберігалися в діаспорі, де закономірно виникали й новотвори, зокрема шляхом переспіву відомих пісень чи пристосуванням нових текстів до популярних мелодій. Серед пластових переспівів, що виникли на еміграції, є переспів повстанської пісні “Ти, пластуне”. Незважаючи на те, що зміни у пластовому переспіві незначні: введено образ пластуна, зроблено певні синтаксичні корективи, пластуни все ж сприймають цей твір як власну давню пластову пісню:

*Ти, пластуне, живи сам собою,
В кожен мент будь готовий до бою,
Твій рідний край в неволі у кайданах,
Сочить кров в незагоєних ранах.
Підем в бій – всі як стій
За красу – за нарид свій.
Гей же йдем, ідем, ідем, ідем. Гей!
Стяг побіди високо несемо!
Краю рідний, за нас не журися,
Лиш у наші серця подивися.
Там повно сили, віри незламної
Захистить від навали грізної²⁵.*

Пісня “Зустрілись на таборі” є переспівом пісні “Горобці” (сл. і муз. Левка Лепкого). Образи двох горобців, що сподобали собі одну самичку, замінено образами двох пластунів Богдана і Гриця, які закохалися в одну пластунку, через що й посварилися. Кінцівка пластового переспіву, на відміну від народного варіанту, не містить моралі, проте має мажорний характер:

Кінцівка у пластовому варіанті:

*...Аж раптом схаменились із дива обидва.
Із третім походжає пластунка молода.
Невинно поглядає і очка завертає,*

²¹Нудьга Г. Пісні українських поетів та їх народні переробки // Пісні та романси українських поетів: У 2 т.– Т. 1.– К., 1956.– С. 70.

²²Пластовий співаник...– С. 51.

²³Там само.– С. 24.

²⁴Там само.– С. 25.

²⁵У мандри: Збірник українських пісень для пластової молоді / Упоряд. пл. сен. О.Тарнавська.– Мельборн; Аделаїда, 1981.– С. 32.

На третього фраера пластунка молода.
А друзі помирились, почистились, помились,
І рушили на ватру, бо це була весна²⁶.

Кінцівка у авторському варіанті:

...А звідси вам наука,
Ви хлопці-молодці,
Ніколи не кохайтесь
У дівчині одній.
Бо з цього всього вийде
Історія одна,
Пропаде ваша дружба
І щастя, як вода²⁷.

Способом переспівування виникла ще одна дуже популярна серед пластунів пісня "Найкращі дівчата". Зі слів старшої пластунки Олі Свідзинської (1976 р. н.) довідуємося, що ця давня пластова пісня насправді є переспівом вояцької пісні, запис якої зустрічаємо в архівних записах львівської музики невідомого походження, ймовірно, 30-их рр. ХХ ст., які передали з діаспори.

Пластовий варіант:

Найкращі дівчата чорняві,
Бо мають вогонь у очах, ага!
Не гірші за них і біляві,
Бо мають вогонь у серцях, ага!
Для пластуна усі дівчата є одні,
Щоб гарна лиш, щоб гарна лиш була
Чорнява чи білява – щоб лиш поцілувала,
А краска неважна, неважна.
Чорнява цілує гаряче,
Та лиш на коротенький час
А потім не вистарчить раз.
Білява спочатку не хоче
А потім не вистарчить раз.
Чорнява є легко запальна,
Та скоро у неї по всім
Білява жеврієповолі,
А важко згасити по тім²⁸.

Вояцька пісня:

Найкращі дівчата чорняві,
Бо мають вогонь у очах!
Не гірші за чорних біляві,
У них цей вогонь у серцях!
Для вояка усі дівчата дорогі,
Щоб гарна лиш була, лиш була.
Чорнява чи білява – коби поцілувала!
Не краска тут важна.
Чорнява є легко запальна,
А скоро у неї по всім.
Білява жевріє повільно,
Та важко гасити по тім.
Чорнява цілує гарячо,
Та тільки короткий лиш час,
Білява спочатку не хоче,
А потім не вистане раз²⁹.

У пластовому співанику "У мандри"³⁰, перше видання якого вийшло 1981 р. в Австралії, у розділі новацьких пісень знаходимо чимало поетичних творів невідомих авторів на пластову тематику, написаних на мелодію відомих пісень. Серед них новацька рання молитва "Сині дзвіночки" (на мелодію "О, Мати Божа"), новацька вечірня молитва "Боже, що дав нам цю днину" (на мелодію "Боже, вислухай благання"), "Пісня Нового Підлютого" (на мелодію "Вже вечір вечоріє"), "Як весело минає час" (на мелодію "Як з Бережан") та інші. Пісня "Усі ми новаки в таборі" написана на мелодію загальновідомої й дуже популярної на еміграції пластової таборової пісні "Друга чота", а новацька пісня "Їжак" створена на мелодію пісні "Мала баба три сини".

Пластова пісня "Сестричко-голубко" є переспівом народної пісні "Бабусю рідненька" на її оригінальну мелодію. Мотив розмови дітей з бабусею трансформовано для новацького середовища. У переспіві замість образу бабусі зустрічаємо образ сестрички-голубки (новацької виховниці), до якої новаки звертаються з проханням прочитати казку.

Сестричко-голубко, ти все добре знаєш,

²⁶Співаник ЮМПЗ 2007.– Канада, 2007.– С. 22.

²⁷Чуєш, брате мій...– С. 55-56.

²⁸Записала М.Костів від членів 25 куреня УСП "Чорноморці" під час їхньої мандрівки в Кам'янець-Подільський 07.03.2007.

²⁹Архівні записи невідомого походження, ймовірно, 30-их рр. ХХ ст., які передали з діаспори.

³⁰У мандри...

*Що просимо в тебе напевно вгадаєш.
Сестричко-голубко, вчини ти нам ласку,
Скажи ти новацтву найкращу казку.
Вже вечір надворі і тихо в діброві
Ми слухати казку до ранку готові.
Бо сонце засяє і ранок настане,
А казка в серденьку навіки зостане*³¹.

Як зазначає новацький практик Сірий Орел Орест Гаврилюк, казка є “канвою програми вогника”, тому новаки часто співають цю пісню перед розповіддю виховника³². Сьогодні пісня “Сестричко-голубко” є церемоніальною піснею при відкритті вогника.

Традиція створення переспівів активно побутує й сьогодні у пластовому середовищі. Так, на пластових таборах існує звичай перед їжею спеціально складати пісні на тему, яку заздалегідь визначають кухарі. Такою темою може бути назва приготовленої страви чи подія з життя табору. Найлегшим і найшвидшим способом складання таких пісень переважно є саме переспіви. Популярна серед новацтва пісня “Наша каша” на мелодію стрілецької пісні “Гей, ви стрільці січовії”:

*Наша каша таборова, раз, два, три!
Смачна дуже і здорова, раз, два, три!
Ми з'їмо її до нитки, ще й попросимо репетки,
Раз, два, раз, два, раз, два, три!
На сніданок їмо кашу, раз, два, три!
На обід дають нам кашу, раз, два, три!
На вечерю кашу маєм і про кашу ми співаєм
Раз, два, раз, два, раз, два, три!*³³.

Зазвичай такі пісні мають разовий характер побутування, а тому переважно не зберігаються у пам'яті, однак коли межі їх функціонування розширюються, така пісня входить до пластових збірників і стає популярною.

³¹Там само.– С. 141.

³²Гаврилюк О. Чар новакування // Рада Орилиного вогню. Частина I: Рада впорядків / Упорядкував Сірий Орел Орест Гаврилюк.– Нью-Йорк: Бібліотека В.О.Р.– Ч. 34.– 2001.– С. 95.

³³Записала М.Костів від ст. пл. Лілії Осінчук (1970 р. н.) 15.06.2008.

Серед сучасних пластових переспівів є кілька пісень, які створені на популярні зарубіжні мелодії. Так, у репертуарі морських пластунів загальновідомою є пісня “Візьму я нецки” на музику італійської пісні, текст та коротку історію виникнення якої викладено у 4-5 числі пластового журналу “Юнак” за 1975 р. Текст пісні складається з п'яти строф: перша строфа привезена з Галичини, друга, третя і четверта складені у морському пластовому таборі над Вальхензе в Німеччині 1946 і 1948 рр., а п'ята – у пластовому таборі в Канаді. Українські морські пластуни співають лише три строфи цієї пісні, а дві останні, очевидно, не збереглися тому, що їх зміст не був актуальний для пластунів. Як зазначав Г.Нудьга, в репертуарі залишається тільки те, що своїм змістом відповідає настроям і потребам спільноти³⁴. Ось приклад цієї пісні:

*Візьму я нецки і коромисло,
То буде човен, то буде весло.
Море, як казка, хвилі як мрія,
Пливу і співаю “Санта Лючія”.
Ага-ага, Санта Лючія.
Ага-ага, Санта Лючія.
Аж втім розбився човен на морі,
Я опинився в морському таборі,
Кухня як казка, кухар як мрія,
Лежу й співаю “Санта Лючія”.
Люблю я дуже всі морські вправи,
Пливу по водах човном дірявим.
Сонце як казка, плесо як мрія,
Гребу й співаю “Санта Лючія”*³⁵.

Загальновідомою сьогодні у пластовому репертуарі є пісня “У горах Карпатах”, слова якої на “Лісовій Школі” 26 написали члени гуртка ім. М.Дужого на мелодію лицарської середньовічної балади. Прив'язка до урочистої музики визначила лицарсько-патріотичний характер пісні.

*У горах Карпатах, де Довбуша дух
Витає на крилах орлів,*

³⁴Нудьга Г. Пісні українських поетів...– С. 80.

³⁵Записала М.Костів від членів 25 куреня УСП “Чорноморці” під час їхньої мандрівки в Кам'янець-Подільський 07.03.2007.

*Де честь і свобода є злотом життя,
Де меркне і власть королів.*

Приспів

*Там сила і велич, краса пластова,
Там Школа живе Лісова,
До цілі прокладено сотні дорог,
Єдна їх Вкраїна і Бог.
Шумить і вирує юнацька душа,
Готова до чину завжди,
Знайти перемогу на вістрі меча,
Здолати пекельні труди.
А вітру неспокій здіймає вогонь,
Клекоче в юнацьких серцях,
Бо жити для себе замало для них,
Життя для ідеї – їх стяг.
У горах Карпатах, де Довбуша дух
Запалює пісні слова,
Там мужність й братерство єднають тіла
І слава Пласту ожива³⁶.*

Як зазначає А.Іваницький, поширеність переспівів пояснюється тим, що створити таку нову мелодію, яка б відразу припала до душі багатьом людям, набагато важче, ніж створити актуальний текст³⁷. Відтак і для дітей легше сприйняти новий текст на відому мелодію, аніж вивчати нові мелодії.

Останнім часом пластовий пісенний репертуар збагатився перекладними творами, які також є своєрідними обробками та переспівами. Зокрема, популярною є пісня польських харцерів “Огень” у перекладі А.Винницького:

*Звичай старий, як світ –
Огень, огень, огень,
Розпалимо тут, недалеко від нас
Огень, огень, огень.
І пізній лицар-мандрівник,
І всі, хто спізвився в цю ніч,
Розпалють разом з нами
Огень, огень, огень.
Перша зірка давно вже на небі,*

³⁶Співаник Лісової Школи / Упоряд. О.Свистун.– Видано коштом Лісової Школи, 2006.– С. 5.

³⁷Іваницький А. Український музичний фольклор...– С. 252.

*Час би палати йому.
Граби, буки, сосни й клени
Хилять віти до сну³⁸.*

Чимало таких перекладів привозять пластуни з міжнародних пластових і скаутських таборів та зустрічей.

Отже, всі пластові переспіви відповідно до часу виникнення варто поділити на три групи: 1) давні; 2) ті, що виникли на еміграції і 3) сучасні переспіви. Перші з них виникли ще у 1920-их рр., через заборони пластового руху не вкорінилися у пластовій пісенності. Окремі з переспівів, що виникли на еміграції, пройшли процес “народного шліфування” і трансформувалися у пластовому середовищі як власні пластові твори.

Як зазначав Г.Нудьга, “народним потрібно вважати не тільки те, що пішло від народу, а й те, що сприйнято ним як своє”³⁹. Відтак пластовими переспівами варто називати переробки відомих поетичних творів на пластовий лад, а також тексти з пластовою тематикою, що спеціально створені на відомі мелодії. Такі переспіви не обов’язково виникли у пластовому середовищі. Це переважно твори, що прижилися у репертуарі пластунів упродовж історії їхньої організації й сьогодні сприймаються як частина пластової традиції. Визначальним критерієм для збереження і відтворення їх у часі є сприйняття цих пісень у пластовому середовищі.

Дослідження історії виникнення і природи пластових переспівів, їхнього побутування у репертуарі пластунів сприятиме вивченню феномену пластового фольклору та висвітленню специфіки сучасної взаємодії фольклору і літератури.

³⁸Записала М.Костів від членок куреня імені Марти Чорної 11.05.2008.

³⁹Нудьга Г. Пісні українських поетів та їх народні переробки // Пісні та романси українських поетів: У 2 т.– Т. 1.– К., 1956.– С. 11.